

УДК 342.7+341.1/8

<https://doi.org/10.34142/23121661.2024.40.05>

[orcid.org / 0000-0003-1921-3041](https://orcid.org/0000-0003-1921-3041)

© Марченко В.В., 2024

[orcid.org / 0000-0003-4610-8220](https://orcid.org/0000-0003-4610-8220)

© Домбровська А.В., 2024

В.В. Марченко, А.В. Домбровська

**ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПРАВ
ДИТИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТА ПРАВОВОГО
СТАТУСУ ДИТИНИ НА
НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА
МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ**

V. Marchenko, A. Dombrovska

**ON THE DEFINITION OF THE CONTENT OF
CHILDREN'S RIGHTS AS AN ELEMENT OF
THE LEGAL STATUS OF THE CHILD AT THE
NATIONAL AND INTERNATIONAL LEVELS**

Анотація. У статті досліджено права дитини як частину її правового статусу в суспільстві та виклики, що стоять на шляху до повної реалізації цих прав. Проаналізовано історичний контекст обмеження прав дітей, коли їх розглядали як об'єкти опіки або власність, що зумовлювало недооцінку їхніх можливостей як суб'єктів права. Незважаючи на міжнародні досягнення у сфері прав дитини, зокрема через ратифікацію Конвенції ООН про права дитини, національні підходи до їхнього захисту значно відрізняються. На практиці права дітей часто залишаються декларативними через недостатньо ефективні правові механізми їхнього захисту. Основну увагу приділено проблемам у реалізації особистих немайнових прав дитини, включаючи захист від насильства, жорстокого поводження та експлуатації, де правозастосування досі стикається з численними прогалинами. Метою дослідження є аналіз національних і міжнародних правових систем з метою визначення ефективності механізмів захисту прав дитини та формування рекомендацій щодо вдосконалення цих механізмів.

Ключові слова: права дитини, правовий статус дитини, захист прав дитини, особисті немайнові права, правові механізми.

Abstract. This article conducts a comprehensive examination of the historical transformation and current challenges in recognizing and protecting children's rights. Traditionally, society viewed children primarily as passive recipients of care or as property, an perspective that

significantly undermined the recognition of their agency and capabilities as legal entities. While the United Nations Convention on the Rights of the Child marked a pivotal advancement in establishing international standards for children's rights, its practical implementation varies considerably across different nations.

Of particular concern is the implementation of children's personal non-property rights, encompassing crucial protections against violence, abuse, and exploitation. Despite existing legal frameworks, significant gaps persist in law enforcement's ability to effectively safeguard these fundamental rights. These challenges are compounded by varying cultural interpretations of children's rights and differing national priorities in child protection policies.

This research undertakes a systematic analysis of both national and international legal frameworks governing children's rights. Through careful examination of existing protective mechanisms, the study identifies critical areas where current systems fall short of their intended objectives. The investigation encompasses comparative analysis of various jurisdictions' approaches to children's rights protection, evaluation of enforcement mechanisms' effectiveness, and assessment of practical outcomes in securing children's welfare.

The ultimate aim is to formulate evidence-based recommendations for enhancing these protective systems, with a focus on developing more robust and implementable legal frameworks that can better serve the interests of children while acknowledging their status as full rights-bearing members of society.

Keywords: Children's rights, child's legal status, child protection, personal non-property rights, legal mechanisms.

Постановка проблеми. Права дитини як частина правового статусу визначають обсяг її можливостей у суспільстві. Проте, попри формальне визнання цих прав, їхня повна реалізація в національних правових системах залишається проблематичною. Протягом історії діти розглядалися переважно як об'єкти опіки чи власності, що істотно обмежувало їхні можливості як суб'єктів права. Незважаючи на важливі досягнення в міжнародно-правовому регулюванні, зокрема ратифікацію Конвенції ООН про права дитини, існують значні національні відмінності у правових підходах до захисту прав дітей. Основна проблема полягає в тому, що на практиці права дітей залишаються декларативними через недостатньо розвинуті механізми їхнього захисту. Особливо гостро це проявляється в контексті порушення особистих немайнових прав дитини у зв'язку зі збройною агресією з боку Російської Федерації проти України.

Метою цього дослідження є всебічний аналіз правового статусу дитини в національних та міжнародних правових системах для визначення ефективності механізмів захисту її прав. Основне завдання полягає у вивченні впливу міжнародного права, зокрема Конвенції ООН про права дитини, на формування національних правових систем, а також у дослідженні правових прогалин, які перешкоджають належній реалізації цих прав. Особлива увага приділяється захисту дітей від насильства та створенню умов для рівних можливостей їхнього розвитку.

Ґрунтуючись на аналізі національного законодавства та міжнародних стандартів, дослідження спрямоване на розробку рекомендацій щодо вдосконалення правових механізмів захисту прав дитини та ефективнішого контролю за їх виконанням.

Для досягнення зазначеної мети протягом усього процесу дослідження було застосовано комплекс як загальнонаукових, так і спеціалізованих пізнавальних методів, зокрема порівняльно-правовий метод, системно-структурний метод, методи узагальнення, аналізу та синтезу.

Аналіз наукових джерел. Вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. В. Повар, П. О. Ярослав, розглядають права дитини як самостійний правовий інститут, що тісно взаємодіє з комплексним інститутом прав людини. Зміст цього поняття набуває різного наповнення у залежності від поставленого певним дослідником акценту.

Так, О. В. Повар визначає «революційне» значення прав дитини [1], тобто таке, що змінило світогляд усього світу й надало йому гуманістичного характеру у ставленні до дитини. П. О. Ярослав підкреслює саме міжнародне значення категорії прав дитини [2]. Згідно з концепціями інших вчених, під аналізованим поняттям слід розуміти можливості дитини як відмінної від дорослої людини особистості [3,4]. До того ж, Б. Тревор обґрунтував концепцію міжнародного права дитини [5]. Вказані та інші вчені зробили величезний внесок у розвиток теорії прав дитини, показали їх особливу значущість як у міжнародній, так і національній правовій системі.

Виклад основного матеріалу. Права дитини – це структурний елемент правового статусу дитини, який визначає зміст та обсяг її можливостей на самостійне здійснення окремих юридичних дій.

Як зазначає В. О. Джуган, дитиною є кожна людська істота до досягнення нею 18 років, якщо лише закон не передбачає інший вік для настання повноліття. Вчений вважає, що права дитини – це спеціальні можливості, які необхідні людині віком до 18 років для існування та досягнення зрілості [6, с. 66].

Третина населення світу складається з людей у віці до 18 років: діти є перманентною та природною складовою сімей, шкіл, робочих місць, громад та суспільства в цілому. У Китаї, який має найбільше число дітей в світі (352,7 млн), майже 27 відсотків населення віком до 18 років.

Діти складають майже 50 відсотків населення Папуа-Нової Гвінеї, Соломонових Островів і Східного Тимору. Але будучи основою населення Землі не означає отримання гарантії високого статусу, доброго поведження або позитивного впливу. Діти є визначальними складовими деяких соціальних груп – існування школи неможливе без присутності дітей; і важко уявити собі сім'ю без дітей [7, с. 12]. З огляду на наведене положення, можна зрозуміти значення, яке відіграють діти у нашому житті. Дитина є майбутнім, яке потребує захисту

та забезпечення, тому що інакше, питання подальшого існування усього суспільства піддається сумніву.

Дитина володіє достатньо широким комплексом прав, які визначають її правовий статус у різноманітних суспільних правовідносинах. Дитині належать:

а) особисті немайнові права, що індивідуалізують дитину (право на ім'я, право на псевдонім);

б) особисті немайнові права, що забезпечують благополучний розвиток дитини (право на здоровий фізичний розвиток (в його зміст входить право на тілесну, статеву недоторканість, право на здоров'я і життя), право на благополучний моральний розвиток (включає право дитини на повагу до її людської гідності, право на піклування батьків), право на сімейне виховання, його зміст складають право знати своїх батьків, жити і виховуватися в сім'ї, спільно проживати з батьками);

в) особисті немайнові права, що визначають дитину як самостійного суб'єкта сімейних прав (включає право висловлювати свою думку, бути заслуханою в суді, можливість самостійно звернутися до органу опіки та піклування і в суд за захистом своїх прав);

г) особисті немайнові права, спрямовані на захист і представництво дитини (право на захист, право на представництво).

Як зазначають Д. Ліндсі та Р. Саррі, досліджуючи питання дотримання прав дітей й здійснення політики держави щодо них зазначають, що відповідно до закону, доросла особа має певні невід'ємні права, які гарантовані їй конституцією і затверджені в судовій практиці. Але як щодо дітей? Традиції Англійського загального права, які визнавали дітей в якості майна, з нами у багатьох аспектах щодо суду у справах неповнолітніх та адміністративних відомств, особливо тих, які стосуються психічного здоров'я і ювенальної юстиції. Франсіс Аллен (1966) підкреслив, що єдине матеріальне право, що мають діти це право на опіку і, що в суспільстві ми не в змозі визнати «індивідуальність» дітей та молоді.

Наприклад, діти зобов'язані відвідувати школу до певного віку, але вони не мають права на отримання освіти. Історично, дитина вражалася такою, що має обмежений законом статус. Інтереси дитини визначались як такі, що кореспондують інтересам одного з його чи її батьків. Таким чином, права дітей визначались батьками. Коли дитині виповнилося вісімнадцяти років, то він або вона отримує незалежний правовий статус.

Згодом, прецедентне право наділило дітей додатковими правами, які не залежали від їх батьків і часто вимагали підтвердження батьків. Наприклад, в суперечках щодо опіки дитини, судам тепер дозволено брати свідчення з дітей віком від 12 років. Дітям надається право управляти транспортним засобом з 16 років [8, с. 475–476].

З огляду на наведене, дітям поступово було розширено права й затверджувався їх правовий статус. Необхідно звернути увагу на те, що діти фактично розглядались англосаксонським правом як об'єкт власності, що навіть виключало можливість поширення на них дії загальних прав людини.

В узагальненому аспекті права дитини – це об'єкт, який перебуває під особливим захистом певних інституцій; це комплексний динамічний інститут національного та міжнародного права [1, с. 133]. Для визначення того, що саме слід охороняти і захищати, важливим є розкриття поняття прав дитини.

Дитина як індивід, член суспільства і водночас носій юридичних прав оцінюється, згідно зі ст. 1 Конвенції про права дитини як «кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягла повноліття раніше» [9]. Дане положення, яке можна з впевненістю назвати юридичним визначенням поняття «дитина», було імплементовано у законодавство більшості країн світу і викладено у дещо зміненій редакції в профільних нормативно-правових актах, які регулюють питання захисту прав дитини.

В Україні термін «дитина», що закріплено також у ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства», позначає «особу віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше» [10]. Таким чином, по-перше, серйозне ставлення держави до гармонізації національного законодавства з міжнародним як своєрідне виконання міжнародних зобов'язань у сфері дотримання прав дитини, а, по-друге, свідчення того, що кожна дитина, її життя і здоров'я, честь та гідність, права й свободи визнаються у державі найвищою соціальною цінністю, підлягають підвищеному рівню захисту державою, яка несе відповідальність за виконання цього обов'язку.

Варто зазначити, що права дитини на захист від насильства, жорстокого поводження та експлуатації ні в якому разі не обмежується за віком. Обмежені можливості дітей щодо їх власного захисту завжди означають, що їх вік є лише передумовою до розширення їх прав.

Наприклад, Правила ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі визнають в статті 67 про необхідність інтерпретувати права захисту для дітей відповідним чином, коли вона передбачає, що одиночне ув'язнення дитини є жорстоким, нелюдським або таким, що принижує гідність, поводження або покарання, однак цей принцип не обов'язково має дотримуватись для дорослих [11, с. 11–12].

Окрім того, на основі припису ст. 1 Конвенції про права дитини у цивільному та сімейному законодавстві національних держав, в тому числі в Україні, сформувався інститут правосуб'єктності малолітніх та неповнолітніх осіб [11, с. 101]. Він демонструє здатність фізичних осіб, які не досягли

повноліття, бути учасниками правовідносин, шляхом реалізації наданих або набутих ними юридичних суб'єктивних прав і юридичних суб'єктивних обов'язків.

У процесі фізичного і розумового розвитку дитини реалізація деяких з її потреб й інтересів повинна бути забезпечена за допомогою юридичних інструментів, одним із яких є вираження цих потребностей у суб'єктивні права. Володіючи певними правами дитина має змогу, рівноцінну з дорослими, задовольнити свої соціальні потреби й інтереси.

У юридичній теорії та практиці існує чимало інших тлумачень міжнародно-правової категорії «права дитини». Спільним для них є надання дитині як особистості специфічного правового статусу, що зумовлює підвищення рівня відповідальності суспільства та держави за його дотриманням у стані непорушності, а також встановлення системи гарантування реалізації кожною дитиною її прав і свобод. При цьому, права дитини характеризуються як складова її правового статусу. О. Г. Юхта підкреслює основний характер цієї складової [12, с. 74]. Правовий статус дитини включає, крім прав, і її обов'язки. Попри це, саме права дитини визначають її обов'язки, тобто мають першорядне значення.

Слід підкреслити, що ґрунтовне та глибоке дослідження проблеми прав дитини проведено американським вченим Б. Тревором у науковій праці за назвою «International Child Law», опублікованої як третє видання у Лондоні та Нью-Йорку 2014 року. Вчений виокремлює два типи прав дітей: позитивні («законні») та особисті немайнові права, джерелом яких є моральні норми. Як вказує Б. Тревор, більшість держав визнають «законні права» дітей, про що свідчить їх приєднання до Конвенції про права дитини. Щодо особистих немайнових прав дітей на сьогодні серед науковців продовжуються дискусії. На підставі цього існують дві концепції щодо поняття прав дитини: моральна (теорія вибору або волі дитини) і філософська (теорія інтересу в дитини) [5, с. 23].

Названі теорії допомагають більш ширше окреслити сутність правомочностей кожною дитини та дізнатися, на підставі якої соціальної детермінантної ознаки вони виникли. З цього випливає і те, що пізнання джерела походження прав дитини слугує підставою для їх класифікації та відповідного вибору способів захисту, які повинні бути конкретними, реальними й ефективними у тій чи іншій ситуації.

Згідно теорії волі (вибору) дитина самостійно визначає ті права, які вона хоче здійснювати. Інша теорія стверджує про наявність у дитини прав тоді, коли у неї є реальні потреби (інтереси), які потребують захисту (наприклад, право на соціальне забезпечення, право сповідувати релігію, право на автономію або самовизначення). Сучасна наука міжнародного права не володіє достатніми

механізмами для перетворення особистих немайнових прав у конкретні правові норми. Однак не всі з цих прав можуть бути виражені як «законні» права дитини [5, с. 24–27]. Викладені наукові погляди є доцільними для пояснення джерела походження прав дитини. Крім того, згідно з цими теоріями дитина наділена так званими «моральними» правами, що сформувалися на підставі усталених норм – звичаїв.

Тлумачення поняття прав дитини у вітчизняній науковій доктрині є багатограним. Воно вдало й ґрунтовно показує становлення, еволюцію, загальні й особливі риси цієї категорії. Отже, погляди українських теоретиків є наступними. Як зазначає О. В. Повар, формування юридичної концепції прав дитини пов'язане із «дитиноцентричною» революцією в гуманітарній сфері знань на початку ХХ-го століття [1, с. 133], яка відбулася ще задовго до прийняття Конвенції про права дитини від 20.11.1989 року. Провідною ідеєю зміни поглядів щодо дитини стало наділення її ознаками особи, що володіє певним правовим статусом, за яким дитина визнається носієм комплексу прав, а «сім'я, держава та суспільство щодо неї мають нести тягар юридичних та соціальних обов'язків» [1, с. 137].

За М. П. Вороновим, «дитина – це рівноправний дорослому суб'єкт, окрема людська істота, зі своїми потребами, правами. ХХ століття не лише виокремлює права дітей, як власне, самостійної категорії населення, саму дитину як самостійного суб'єкта, а й починає розвивати способи захисту вказаних прав» [3, с. 119].

У цьому напрямі багато теоретиків міжнародного права розпочинають розробку гносеології прав дитини, механізмів їх захисту, а тому намагаються впровадити їх у міжнародне життя. Дитина стає рівноправною з дорослими особистістю, суб'єктом майнових й особистих немайнових прав, вступає у різноманітні правовідносини. Однак, через свої вікові та фізичні обмеження вона не має змоги самостійно реалізувати свої права. У зв'язку з цим міжнародна спільнота інтенсивно у ХХ столітті спрямувала свої зусилля на розробку конвенційних та інституційних механізмів контролю за дотриманням прав дитини.

Варто погодитися з твердженням І. В. Швець, згідно якого «права дитини є категорією прав людини, але при цьому, потребують особливого захисту з боку держави, що передбачено міжнародними документами та національним законодавством України» [14, с. 146]. На думку П. Я. Ярослав, права дитини – це тип прав людини [2, с. 209].

Також, цілком вірною є юридична практика, яка формулює постулат про те, що «безсумнівно, права дитини тісно пов'язані з захистом прав людини. Так, правильне їх розуміння є можливе тільки у контексті міжнародного законодавства щодо прав людини» [2, с. 209]. Як наслідок, поняття прав людини є

загальним стосовно поняття прав дитини, для охорони й захисту яких застосовуються засоби контролю, властиві міжнародним організаціям з захисту прав людини.

На думку Н. М. Оніщенко, О.Л. Богініч, О. Л. Львової та С. О. Сунегіна, «права дитини можна визначити як історично обумовлені культурно-духовним, соціальним, економічним, політичним рівнем розвитку суспільства юридично забезпечені можливості дитини задовольняти свої потреби та інтереси, що можуть здійснюватися дитиною як самостійно, так і за допомогою інших осіб, реалізація яких є необхідною умовою її належного виховання, соціалізації та розвитку» [15, с. 23].

Кожне з наведених визначень не має абсолютного характеру, воно висвітлює тільки певний аспект поняття прав дитини, тобто, надає перевагу одній чи кільком суттєвим для автора ознакам. У той же час такі дефініції є логічно завершеними.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, можна визначити права дитини як основну складову її правового статусу, що включає у себе систему юридичних можливостей дитини на вільний, цілісний та комплексний розвиток своєї особистості, контроль за дотриманням яких здійснюється міжнародними та регіональними організаціями відповідно до встановлених міжнародно-правовими актами правил.

Аналіз прав дитини як правової категорії показує, що, незважаючи на значні міжнародні досягнення, зокрема прийняття Конвенції ООН про права дитини, практична реалізація цих прав залишається складним завданням у багатьох країнах. Основною проблемою є недостатність дієвих механізмів правового захисту дітей, особливо щодо їх немайнових прав, таких як захист від насильства, право на освіту, сімейне виховання та розвиток.

Таким чином, забезпечення прав дитини вимагає не тільки юридичного визнання, а й створення ефективних механізмів для їхньої реалізації, що є ключовим завданням сучасного права.

Література:

1. Повар О. В. Формування доктрини прав дитини в контексті «дитиноцентричної революції» початку ХХ століття / О. В. Повар // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 63. – С. 132 – 138. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=apdp_2012_63_22 (дата звернення: 21.10.2024).
2. Ярос П. Я. Захист прав дитини – вклад Польщі. Міжнародна та польська перспектива (Частини 1-2) / П. Я. Ярос // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право. – 2013. – № 1077, вип. 15. – С. 209 – 219. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhIPR_2013_1077_15_56.pdf (дата звернення: 21.10.2024).
3. Воронов М. П. Особливості правовідносин за участю дитини в міжнародних

правових актах / М. П. Воронов, Н. І. Блащук, Є. М. Воронов // Сучасні питання економіки і права. – 2013. – Вип. 2. – С. 118 – 121. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Sper_2013_2_22.pdf. (дата звернення: 22.10.2024). **4.** Сірант М.М., Маркін С.І. Захист прав дитини в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 2. С. 694-696. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/172> (дата звернення: 22.10.2024). **5.** Trevor Buck. International child law, Third edition, Routledge / Buck Trevor. – London and New York, 2014. **6.** Джуган В.О. Проблеми захисту прав дітей під час воєнних дій в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 8. С. 63-67. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/12> (дата звернення: 23.10.2024). **7.** Carolyne Willow. Children’s right to be heard and effective child protection. A guide for Governments and children rights advocates on involving children and young people in ending all forms of violence. URL: <http://www.savethechildren.org/fj/wp-content/uploads/2015/02/Childrens-right-to-be-heard-and-effective-child-participation.pdf> (дата звернення: 20.10.2024). **8.** Duncan Lindsey, Rosemary Sarri. What Hillary Rodham Clinton really said about children’s rights and child policy // Children and Youth Services Review, Vol. 14. pp. 473-483, 1992. URL: <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/30351/0000753.pdf> (дата звернення: 23.10.2024). **9.** Конвенція Організації Об’єднаних Націй про права дитини від 20.11.1989 //Офіційний веб-сайт Верховної Ради України URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 21.10.2024). **10.** Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142. **11.** Mr. Dan O’Donnell, Mr. Dan Seymour Child protection. A handbook for parliamentarians №7, 2004. URL: http://www.ipu.org/pdf/publications/childprotection_en.pdf (дата звернення: 23.10.2024). **12.** Саблук С. А. Правосуб’єктність як елемент правового статусу дитини / С. А. Саблук // Університетські наукові записки. – 2008. – № 2. – С. 101-105. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2008_2_19.pdf. (дата звернення: 23.10.2024). **13.** Юхта О. Г. Теоретико-правовий аналіз концептуального поняття «правовий статус дитини» / О. Г. Юхта // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. № 12. – С. 71–76. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/bmju_2014_12_18.pdf. (дата звернення: 23.10.2024). **14.** Швець І. В. Поняття та класифікація прав дитини в Україні / І. В. Швець // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 12. – С. 145 – 151. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/bmju_2012_12_25.pdf. (дата звернення: 22.10.2024). **15.** Права і свободи дитини: забезпечення та захист у контексті сучасних викликів / Н. М. Оніщенко, О. Л. Богініч, О. Л. Львова, С. О. Сунегін // Бюлетень Мін’юсту України. - 2020. - № 4. - С. 22-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2020_4_8 (дата звернення: 23.10.2024).